

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060106

DOM
2023-04-28
Stockholm

Mål nr
M 15499-21

Sid 1 (19)

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2021-12-07 i mål nr M 361-20,
se bilaga A

PARTER

Klagande

1. B.J.
2. B.N.
3. B-M.L.N.

Ombud för 1–3: M.N.

Motparter

1. Bjensjöns fiskevårdsförening, 802600-1696

Ombud: V.F.

2. Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

SAKEN

Ansökan om tillstånd för redan utförd utrivning av betongtröskel och anläggande
av naturstenströskel i Bjännsjöns utlopp i Umeå kommun

Dok.Id 1917581

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50
E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom i fråga om rättegångskostnader förordnar Mark- och miljööverdomstolen att Bjensjöns fiskevårdsförening ska ersätta

- a) B.J. för hans rättegångskostnad i mark- och miljödomstolen med 8 664 kr, varav 7 700 kr avser ombudsarvode,
- b) B.N. för hennes rättegångskostnad i mark- och miljödomstolen med 8 664 kr, varav 7 700 kr avser ombudsarvode, och
- c) B-M.L.N. för hennes rättegångskostnad i mark- och miljödomstolen med 8 250 kr, varav 6 600 kr avser ombudsarvode.

På beloppen löper ränta enligt 6 § räntelagen från den 7 december 2021 till dess full betalning sker.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet i övrigt.

3. Vardera part ska stå sin rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

B.J., B.N. och B-M.L.N. ("klagandena") har *i första hand* yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska avvisa eller avslå tillståndsansökan.

Klagandena har *i andra hand* yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska ändras på följande sätt:

Tröskeln ska ligga 30 cm lägre (dvs. +82,45 m) och utformas så att det inte är möjligt att manipulera vattenståndet i sjön.

Villkor 2 ska ändras så att

- avvägning ska ske utan begränsning i tiden,
- dokumentationen ska vara fritt tillgänglig för var och en som vill ta del av den, samt att
- tröskeln vid konstaterad avvikelse omedelbart ska återställas till tillståndsgiven utformning.

Bjensjöns fiskevårdsförening ska till

- **B.J.** betala intrångsersättning med 129 688 kr samt ersättning för övrig skada med 692 822 kr, totalt 822 510 kr; till
- **B.N.** betala intrångsersättning med 48 438 kr samt ersättning för övrig skada med 62 100 kr, totalt 110 538 kr; samt till
- **B-M.L.N.** betala ersättning för övrig skada med 105 915 kr.

Samtliga yrkade ersättningar ska betalas inom en månad från att ersättningen slutligen bestämts jämte ränta enligt 5 § räntelagen från den 14 september 2014 fram till dess betalning ska ske samt ränta enligt 6 § räntelagen om betalning inte skett i rätt tid.

De ska tillerkännas full ersättning för yrkade rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen.

Klagandena har vidare yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Bjensjöns fiskevårdsförening ("föreningen") och **Länsstyrelsen i Västerbottens län** ("länsstyrelsen") har bestridit bifall till överklagandet.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Klagandena har sammanfattningsvis anført följande till stöd för sin talan.

Det finns sannolikt förutsättningar att bevilja tillstånd för utrivning av den gamla betongtröskeln alldeles oavsett att den inte var tillståndsgiven. Det som klagandena emotsätter sig är den naturstenströskel som ersatt den gamla betongtröskeln, vars laglighet och lämplighet måste prövas från grunden med hänsyn till de effekter som den nya tröskeln har. Enbart en utrivning av betongtröskeln skulle förstås innebära att vattennivån i sjön skulle sänkas till nivåer som är lägre än tidigare, varför det är förståeligt att det krävs en tröskel som bibehåller sjöns normala vattenstånd samtidigt som vattenföring i bäcken möjliggörs. Då den naturstenströskel som föreningen anlagt innebär en höjning av sjöns vattennivå och en dämpning av flödet i utloppet som i sin tur ger upphov till omfattande skador på klagandens fastigheter och jordbruksverksamheter finns det inte förutsättningar att bevilja tillstånd. Det finns andra bättre utformningar av tröskel som ger möjlighet till fiskvandring samtidigt som sjöns vattennivå inte höjs. Det går också att anordna en fast tröskel som inte går att manipulera för att förändra vattennivån i sjön. Det är därför inte lämpligt att ersätta betongtröskeln med en naturstenströskel i aktuell utformning.

Sökanden har 1987 genomfört en utgrävning av sjöns utlopp, breddat och fördjupat bäcken på en 350 meter lång sträcka samt i samband med det anlagt en betongtröskel. Betongtröskeln har till sitt utförande inte varit tillräckligt beständig och med tiden har de hål som funnits i tröskeln pluggats igen och tröskelns läge rubbats så att sjöns vattennivå stegvis höjts. Utöver detta har tröskeln tydligt modifierats genom att en plywoodskiva lagts till framför betongtröskeln, vilket har höjt vattennivån ytterligare. När naturstenströskeln anlades 2014 hade betongtröskeln lyft så mycket att den stod på

botten och lutade. Marken öster om tröskeln eroderade plötsligt bort så att vattnet strömmade runt tröskeln, som då inte längre styrde sjöns utflöde. Sjöns vattennivå blev sommaren 2014 normal och styrdes då av de naturliga markförhållandena vid utloppet. När det upptäcktes skulle föreningen ersätta betongtröskeln med en ny. Därför fylldes den eroderade öppningen öster om tröskeln igen, vilket ledde till att bäcken nedströms torkade ut under tiden sjöns vattennivå höjdes på nytt. En slang grävdes ner öster om tröskeln för att åstadkomma ett minsta flöde och ungefär två månader senare hade sjöns nivå kommit upp till den nivå som den lutande betongtröskeln och plywoodskivan gav. Vid det tillfället och den höjden skedde bytet till en naturstenströskel. Det har även skett en utfyllnad i marken bredvid tröskeln och det har observerats hur ytterligare sten har lagts på tröskeln för att höja den till dagens befintliga utseende. Det innebär att 2014 års naturstenströskel med tillskott inneburit ytterligare en höjning.

Den sammanlagda höjningen av vattennivån i sjön som skett efter att betongtröskeln anlades fram till idag är ca 30 cm. Denna höjning skulle nu genom mark- och miljödomstolens dom för framtiden betraktas som laglig. Mark- och miljödomstolen har felaktigt utgått från att betongtröskeln inte krävde tillstånd när den anlades. Den rivna betongtröskeln var således olaglig. Mark- och miljödomstolen har vidare felaktigt utgått från att inte bara betongtröskeln utan även plywoodskivan var lagliga åtgärder som kan ligga till grund för prövningen av en tröskel som bestämmer sjöns framtida vattennivå. Detta trots den utredning om sjöns nivå som klagandena har presenterat samt de yttranden som lämnats av andra intressenter i målet och trots föreningens närmast totala brist på utredning om vattenförhållandena innan åtgärden utfördes.

Föreningen har, trots att bevisbördan ligger på den, inte presenterat någon hållbar utredning om vattenförhållandena i sjön, varken före eller efter anläggandet av naturstenströskeln. Naturstenströskeln innebär att det är trögare för vattnet att lämna sjön, vilket innebär att vattennivån hålls uppe under längre tid än med betongtröskeln. Dräneringen av åkermarken är utförd före anläggandet av betongtröskeln, vilket visar att även om vattennivån vid vårfloden fram till 1980-talet kan ha varit högre innan rensningen av utloppet så hade sjön normaliserats fram till dess att åkermarken skulle dräneras för vårbruket. I annat fall hade dräneringen varit överksam och marken haft

samma bruksförutsättningar då som nu, vilket inte är fallet. Marken hade i så fall inte varit möjligt att bruka.

Mark- och miljödomstolen har heller inte beaktat ett stort antal omständigheter rörande vattennivån i sjön och inmätningar som gjorts. Till att börja med kommer vattennivån i sjön med en naturstenströskel med en lägsta nivå på 82,75 alltid som lägst vara ett par centimeter mer än det, eftersom sjön alltid har ett tillflöde. Vissa tider kommer nivån vara väsentligt högre på grund av nederbörds mängder och snösmältning. Man måste då ha i åtanke att de högsta nivåerna då också beror på vilken nivå som sjön hade innan tillflödet ökade. Med andra ord beror vattennivån efter ett tillflöde av vatten också på hur mycket vatten som fanns i sjön från början. I andra änden av skalan avgörs förstås de lägsta nivåerna av tröskelns höjd och genomsläpplighet. Som framgår av åberopade inmätningar av höjder så ligger badstenen väl synlig flera centimeter ovanför vattenytan sommartid, på nivån 82,754. Med en naturstenströskel med lägsta nivå på 82,75 innebär det att stenen aldrig mer kommer att vara synlig. Utifrån detta är det uppenbart att tröskeln höjer vattennivån i sjön. Av mätningarna kan konstateras att de täckdiken som anlagts med utloppet i Svartbäcken i genomsnitt har underkant på 82,77 och som median 82,75. Vid anläggandet var täckdikningsmynningarna ovanför vattenytan i Svartbäcken och dräneringarna fungerade. Med nuvarande höjd på tröskeln är täckdikenas mynningsar ständigt under vatten och jordbruksmarken kan inte avvattnas. Det innebär att delar av jordbruksmarken inte alls kan brukas och att andra delar endast kan brukas om en täckdikning utförs på en högre nivå än den befintliga. I samband med inmätningarna kring jordbruksmarken inmättes också vägtrumman för väg 552. Som framgår av Trafikverkets yttrande till mark- och miljödomstolen är vägtrumman nu underdimensionerad. Trumman går full med vatten trots ingen eller liten nederbörd. Klagandenas uppfattning är atttrumman var rätt dimensionerad när den anlades men nu är underdimensionerad, vilket beror på att vattennivån i sjön har höjts.

En naturstenströskel är vidare lätt att manipulera för den som vill höja vattennivån i sjön, t.ex. genom att fler stenar läggs i naturstenströskeln utan att dess lägsta punkt påverkas. Det skulle innebära att utflödet av vatten dämpas ytterligare och att sjön därigenom får en högre vattennivå. I första hand bör detta innebära att en icke manipulerbar utformning av tröskeln krävs och att tillstånd inte kan meddelas för en

naturstenströskel. I andra hand bör det innebära att det i tillståndet tydligt anges vilken utformning och vilka egenskaper som naturstenströskeln ska ha. Det ställs vidare också krav på att kravet på uppföljning av tröskelns utformning sker utan begränsning i tiden och att sökanden förpliktas att vid avvikelser omedelbart återställa tröskeln till den tillståndsprövade utformningen.

Vad avser ersättningsanspråken är samtliga de skador som redovisats och begärts ersättning för uppkomna genom den högre vattennivån i sjön som är en direkt följd av den naturstenströskel som tillståndsprövas i målet. Orsaken till skadorna är alltså den tillståndsgivna anläggningen, även om skadorna i sig inte hunnit utvecklas fullt ut eftersom det är fråga om långsamma processer. I fråga om möjligheten att pröva ersättningsyrkandena i den tillståndsprövning av tröskeln som nu sker i efterhand är detta möjligt och nödvändigt, eftersom skadorna är en följd av vad som tillståndsprövas. Om föreningen hade sökt och fått tillstånd före anläggandet hade det inte rått någon tvekan om att ersättningsyrkanden för skador hade kunnat prövas i målet, antingen direkt vid tillståndsprövningen eller som oförutsedda skador. Att tillståndet att vidta en åtgärd som orsakar en skada som ska ersättas enligt 31 kap. 16 § miljöbalken beviljas först i efterhand innebär inte att ersättningsskyldigheten enligt bestämmelsen kan falla bort.

Vad närmare avser villkor 2, så innehåller det inte en tillräcklig reglering av ålägganden utan bör om tillståndsbeslutet står fast, ändras i enlighet med vad som yrkats.

Avslutningsvis är mark- och miljödomstolens resonemang kring klagandenas rätt till ersättning för sina rättegångskostnader felaktigt.

Föreningen har anfört sammanfattningsvis följande till stöd för sitt bestridande.

Klagandena har fört en talan som utgår från att naturstenströskeln skulle ha som funktion att dämna vatten, men så är inte fallet. Det är istället fråga om åtgärd som är till för att minska negativ påverkan av utrivningen av betongtröskeln. Det är alltså i grunden inte fråga om att naturstenströskeln ersätter tidigare betongtröskel utan

naturstenströskeln kommer istället för betongtröskeln. Denna distinktion är viktig. Den tidigare betongtröskeln hade en dämmande effekt på sjön, men nu när den har tagits bort och ersatts med naturstenströskeln så är det frågan om en sjö som i klart högre omfattning än tidigare reagerar på de naturliga förändringar som sker i vattendraget. Som framgår av åberopad utredning avseende hur naturstenströskeln fungerar så får det anses klarlagt att sistnämnda inte påverkar vattenflödena i de lägen där höga flöden föreligger. Vid låga flöden medför naturstenströskeln ett uthålligare flöde än den tidigare betongtröskeln.

Naturstenströskeln är en skyddsåtgärd och inte en kompensatorisk åtgärd. Klagandena verkar tro att tröskelns primära funktion är att kompensera för tidigare anläggning som funnits på platsen. Den nuvarande tröskelns funktion och syfte är emellertid att tillse att Bjännsjön påverkas i så liten omfattning som möjligt samtidigt som det inte kan anses föreligga ett vandringshinder på platsen. Länsstyrelsens krav var att naturstens-tröskeln skulle anläggas på samma höjd som betongtröskeln för att vattennivån inte skulle förändras.

Den äldre betongtröskelns egenskaper samt hur den anlades är inte aktuellt i förevarande mål. En domstol ska vid en ansökan om utrivning meddela tillstånd till detta, så till vida inte någon annan övertar ansvaret för den anläggning som ska rivas ut. Vad gäller anläggandet av naturstenströskeln så har föreningen i sin ansökan och i målet i övrigt ingivit de handlingar som erfordras för att visa hur tröskeln kom att anläggas. När det kommer till vattennivåerna så kan konstateras att klagandena inte har en korrekt uppfattning om hur naturstenströskeln fungerar. Naturstenströskeln fungerar inte som en regleringsdamm som på ett mycket exakt sätt kan reglera vattennivåerna i sjön. Det har aldrig varit syftet med naturstenströskeln och vill man uppnå den exakthet i regleringen av vattendraget som klagandena verkar vilja få till så kan detta endast ske genom en aktiv reglering.

Vad klagandena har anfört om att den tidigare betongtröskeln saknade tillstånd är inte relevant för Mark- och miljööverdomstolens prövning. Klagandena har inte haft någon erinran mot att den gamla tröskeln rivs ut och vad de anför är att en höjning skett vid anläggandet av naturstenströskeln och att detta är ett problem.

Klagandenas yrkande om ett villkor innebärande att tröskeln inte ska kunna manipuleras skulle enligt föreningen medföra att det fortsatt kommer att pågå vattenverksamhet över tid på den aktuella platsen, eftersom tröskeln genom villkoret, skulle ges någon form av dämmande effekt. En naturstenströskel som anlagts på det sätt som skett i detta fall medför att sjöns naturliga förhållanden avspeglas på ett så naturligt sätt som möjligt. Det medför att det finns en teoretisk möjlighet att tröskeln ändras över tid, men så ser verkligheten också ut. Naturstenströskeln är dock anlagd på ett stabilt och bra sätt helt i enlighet med hur sådana brukar anläggas. Som läget är idag, efter mark- och miljödomstolens dom, kommer naturstenströskeln att efter fem år betraktas som en naturlig del av sjöns utlopp. Med det syfte som finns med åtgärden, att vattenverksamheten ska upphöra, är det således inte möjligt att utforma tröskeln på något annat sätt. Ett villkor som anger att en naturstenströskel inte ska vara manipulerbar torde vara helt omöjlig ur ett legalt perspektiv. Ett sådant villkor kan aldrig på ett vettigt sätt uppfyllas av en verksamhetsutövare, eftersom alla anläggningar kan påverkas.

Vad närmare avser frågan om ersättning så är naturstenströskeln en skyddsåtgärd för att minska den negativa påverkan som annars skulle uppstå genom utrivning av betongtröskeln. Klagandena har inte haft denna utgångspunkt och det medför att frågan om ersättning i grunden inte kan sägas uppstå på det sätt som klagandena påstår. Om man dessutom väger in de klargöranden kring vilken påverkan på vattennivåerna som naturstenströskeln leder till så faller enligt föreningen hela grunden för klagandenas resonemang kring ersättning. Påverkan finns inte på det sätt som påstås helt enkelt och klagandena har inte ansetts kunna visa att de har rätt till begärd ersättning.

Klagandena har i överklagandet begärt ersättning fullt ut för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen. I den delen menar föreningen att mark- och miljödomstolen har gjort en helt korrekt analys av förutsättningarna för ersättning. Inget av det som klagandena nu anför medför skäl till ändring av mark- och miljödomstolens dom i aktuell del. Naturstentröskeln medför inte påverkan av vattenföringen i den omfattning som klagandena påstår. Mark- och miljödomstolens resonemang har därför varit riktigt. Någon ersättning för rättegångskostnader i Mark-

och miljööverdomstolen ska inte dömas ut eftersom huvudregeln är att vardera part står sin egen kostnad.

Länsstyrelsen har sammanfattningsvis anfört följande.

Länsstyrelsen motsätter sig att ansökan avslås. När det gäller yrkandet att nivån ska sänkas 30 cm är det svårt att avge en tydlig inställning, eftersom det saknas utredningar som visar hur sjön och dess omgivningar påverkas. Länsstyrelsen motsätter sig även att tröskelns utformning ska ändras så att det inte är möjligt att manipulera vattenståndet i sjön. Naturstenströskeln i dess nuvarande utformning motsvarar det som kan anses utgöra bästa möjliga teknik. Det saknas vidare skäl att ändra villkor 2. Det är inte rimligt att avvägningen av tröskelns lågpunkt ska ske utan någon begränsning i tiden. Skyldigheten att spara dokumentation i 10 år är vidare en tillräcklig reglering. Dokumentation kan begäras ut direkt av föreningen eller indirekt via tillsynsmyndigheten. Det är heller inte nödvändigt att reglera i villkor att tröskeln ska återställas vid konstaterad avvikelse. Det följer av tillståndet. Länsstyrelsen delar vidare inte klagandenas uppfattning att naturstenströskelns lägsta nivå ligger ca 30 cm över betongtröskelns ursprungliga nivå. Trösklarna har motsvarande lägsta nivå, vilket är en bedömning som länsstyrelsen gjorde redan 2015 när klagomål inkom på naturstenströskeln. Eftersom betongtröskeln syftade till att bevara sjöns normala vattenstånd är det också troligt att dess tröskelnivå låg på vad som då motsvarade sjöns naturliga lägsta nivå. Det är inte troligt att tjälen medfört att betongtröskeln höjts med åren.

Länsstyrelsens uppfattning är att den nya naturstenströskelns lägsta nivå motsvarar den gamla betongtröskelns lägsta nivå, och att detta motsvarar Bjännsjöns lägsta nivå före utgrävningen i mitten av 80-talet. Länsstyrelsen delar dock klagandenas uppfattning att det är ytterst tveksamt om arbetena som utfördes i mitten av 80-talet kan ha utförts med stöd av undantaget för tillståndsplikt. När gamla dammar rivs ut är det ett normalt förfarande att man eftersträvar att bibehålla den vattennivå som rått under en lång tid, oberoende av om vattennivån finns reglerad i ett tillstånd eller inte. Det görs vanligen inte heller någon bedömning av vad som kan anses utgöra sjöns normala vattennivå, och denna uppgift saknas oftast. I det aktuella fallet anlades betongtröskeln i

Bjännsjöns utlopp för endast ca 35 år sedan. Trots detta går det inte att uttala sig om sjöns normala vattennivå då det samtidigt skedde omfattande grävarbeten i och intill utloppet. Sjön är dessutom påverkad av mänskliga aktiviteter sedan en längre tid tillbaka, vilket framgår av gamla ortofoton. Av ortofotona ser man tydligt att utloppet av Bjännsjön är grävt redan på 1960-talet. Det går därför inte att avgöra vad som är sjöns normala eller lagliga vattennivå. Eftersom betongtröskelns lägsta nivå mest troligen motsvarade den sedan länge rådande vattennivån i Bjännsjön är det rimligt att den utgör utgångspunkt för den nya naturstenströskelns lägsta nivå. Naturstenströskeln är en skyddsåtgärd för att inte sänka sjöns nivå vid utrivningen av betongtröskeln. Frågan om den gamla betongtröskeln var laglig eller inte påverkar inte denna bedömning. Skillnaden i utformningen på naturstenströskeln jämfört med betongtröskeln gör att avrinningen från sjön påverkas något men bara vid låga vattennivåer. Vid dessa låga vattennivåer är avrinningen från sjön långsammare vilket är positivt då det minskar risken att vattendraget nedströms tröskeln torkar ut. Vid vattennivåer som överskrider naturstenströskelns höjd på ca +83,10 m är det istället den omgivande marken som styr Bjännsjöns vattennivå. I detta sammanhang är det värt att notera att naturstenströskelns lägsta nivå ligger på +82,75 m, dvs. 35 cm under den nivå som markytan har intill tröskeln, och att skillnaden mellan sjöns högsta och lägsta nivå kan vara upp till en meter. Eftersom naturtröskeln inte påverkar vattennivån i Bjännsjön i någon nämnvärd omfattning, och endast vid låga vattennivåer, anser länsstyrelsen att påverkan på enskilda intressen är tillräckligt väl utredda. Det finns därför inte anledning att avvisa ansökan.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Klagandena har åberopat samma utredning som i mark- och miljödomstolen. Föreningen har kompletterat tidigare utredning med en hydraulisk analys.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Kortfattad bakgrund

För att uppnå en jämnare vattennivå i Bjännsjön genomförde föreningen vissa åtgärder under år 1987, bl.a. breddades sjöns utlopp och en betongtröskel anlades vid utloppet för att säkerställa att en viss lägsta vattennivå i sjön bibehölls. Inget tillstånd söktes för dessa åtgärder. Betongtröskeln utgjorde emellertid ett vandringshinder för fisk, varför föreningen, efter anmälan om vattenverksamhet till länsstyrelsen, under 2014 rev ut betongtröskeln och istället anlade en naturstenströskel. Länsstyrelsens beslut att godkänna anmälan överklagades till mark- och miljödomstolen, som förelade föreningen att söka tillstånd för åtgärderna (mål nr M 2545-15).

Föreningen har nu sökt tillstånd i efterhand för att riva ut betongtröskeln i Bjännsjöns utlopp och för att anlägga en vandringsbar naturstenströskel i sjöns utlopp med bibehållen vattennivå i Bjännsjön. Mark- och miljödomstolen har bifallit föreningens ansökan. Mark- och miljödomstolens dom har nu överklagats till Mark- och miljööverdomstolen.

Några allmänna utgångspunkter

I 11 kap. miljöbalken finns bestämmelser om vattenverksamhet. Av 3 § framgår, såvitt här är av intresse, att med vattenverksamhet avses uppförande, ändring, lagning eller utrivning av en anläggning i ett vattenområde (första punkten) samt en annan åtgärd i ett vattenområde som syftar till att förändra vattnets djup eller läge (femte punkten). Av 4 § följer vidare att med vattenanläggning avses en anläggning som har tillkommit genom en vattenverksamhet, tillsammans med manöveranordningar som hör till en sådan anläggning.

Av 11 kap. 19 § miljöbalken följer att tillstånd alltid ska lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten, om inte förordnande meddelas enligt 20 § samma kapitel. Enligt sistnämnda bestämmelse får domstolen istället för att lämna tillstånd till

utrivning, på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen eller av staten, en kommun eller ett vattenförbund, förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och fullgöra övriga skyldigheter som ligger på anläggningens ägare ska övergå på ett sådant subjekt. I förevarande mål har ingen begärt att nämnda skyldigheter ska överflyttas på sådant sätt.

Med utrivning förstås borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts i stället. Om vattenanläggningen ska ersättas med en ny anläggning, kommer ansökningen att få utföra den nya vattenanläggningen att utgöra huvudsaken och borttagandet av den befintliga anläggningen endast vara ett led i det nya byggnadsarbetet. Vid tillståndsprövningen av den nya verksamheten ska också avgöras hur den gamla vattenanläggningen får rivas ut och skaderegleringen ska avse även utrivningen. (se Bjällås m.fl. 1 juni 2022, JUNO, Nordstedts Juridik, kommentaren till 11 kap. 19 § miljöbalken).

Närmare om de ansökta åtgärderna

Föreningen har ansökt om tillstånd till utrivning av den gamla betongtröskeln vid Bjännsjöns utlopp samt att som en skyddsåtgärd få uppföra en naturstenströskel belägen på samma plats och nivå som betongtröskeln.

Mark- och miljööverdomstolen gör i fråga om utrivningen av den gamla tröskeln följande överväganden. Åtgärden att riva ut betongtröskeln kan inte betraktas som en sådan utrivning som avses 11 kap. 19 § miljöbalken, eftersom den bestämmelsen tar sikte på utrivning av anläggningar som inte kommer att ersättas. Föreningen har i den delen gjort gällande att naturstenströskeln utgör en skyddsåtgärd i förhållande till den utrivna betongtröskeln. Mark- och miljööverdomstolen finner emellertid inte att naturstenströskeln är att betrakta som en skyddsåtgärd. Det ska därvid framhållas att föreningen har blivit förelagd att söka tillstånd för såväl utrivningen av den gamla tröskeln som anläggandet av den nya tröskeln (mark- och miljödomstolens dom av den 10 oktober 2016 i mål nr M 2545-15). Mark- och miljödomstolen har i den nu överklagade domen meddelat tillstånd för naturstenströskeln. Redan den omständigheten att naturstenströskeln har behandlats som en åtgärd vilken kräver

tillstånd talar för att den inte är att betrakta som en skyddsåtgärd. Det kan vidare konstateras att om naturstenströskeln endast hade varit att betrakta som en skyddsåtgärd hade den inte krävt tillstånd utan kunnat behandlas som ett villkor i tillståndet att riva ut den gamla tröskeln. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar vidare att naturstenströskeln i förhållande till betongtröskeln utgör en annan typ av fördämning och att naturstenströskeln jämfört med betongtröskeln har en annan avbördningskapacitet. Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening utgör naturstenströskeln en ändring av den tidigare vattenanläggningen på platsen.

Åtgärden att riva ut betongtröskeln ska därför inte betraktas som en utrivning enligt 11 kap. 19 § miljöbalken utan som ett led i anläggandet av den nya tröskeln. Det kan även i sammanhanget ifrågasättas huruvida anläggandet av betongströskeln har varit en sådan åtgärd som inte krävde tillstånd mot bakgrund av den vattenrättsliga lagstiftning som gällde vid dess tillkomst.

Finns det förutsättningar för tillstånd?

Klagandena har bl.a. gjort gällande att vid den tidpunkt då naturstenströskeln anlades låg betongtröskeln högre än när den anlades på 1980-talet. Naturstenströskeln har således bidragit till att vattennivån i Bjännsjön har höjts med skador på de omgivande markerna som följd.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att det saknas utredning kring vilka vattennivåer som rådde i sjön vid tidpunkten för betongtröskelns anläggande. Domstolen delar dock länsstyrelsens uppfattning att sjön redan dessförinnan varit utsatt för mänsklig påverkan som har förändrat de naturliga nivåerna. Det är den som vill bedriva en verksamhet som har bevisbördan i fråga om att verksamheten inte medför oacceptabel påverkan på omgivningen. Föreningen har till ansökan bifogat en liten miljökonsekvensbeskrivning, data över avrinningsområden samt mätningar av Bjännsjön. I Mark- och miljööverdomstolen har föreningen kompletterat utredningen med en hydraulisk analys. Av den tillgängliga utredningen framgår inte att verksamheten skulle medföra en oacceptabel påverkan på omgivningen.

I sammanhanget ska avseende även fästas vid vad länsstyrelsen i yttrande till Mark- och miljööverdomstolen har anfört om att det är ett normalt förfarande vid utrivning av gamla dammar att man eftersträvar att behålla den vattennivå som rått under lång tid och att det gäller oberoende av om vattennivån finns reglerad i ett tillstånd eller inte. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar vidare att enligt länsstyrelsens uppfattning motsvarar naturstenströskelnns lägsta nivå den lägsta nivå som betongtröskeln hade samt att detta motsvarar Bjännsjöns lägsta nivå före utgrävningen i mitten av 1980-talet.

Genom den utredning och de yttranden som finns i målet bedömer Mark- och miljööverdomstolen att vattennivån i Bjännsjön inte har höjts på det sätt som görs gällande av klagandena. Det innebär således att naturstenströskeln inte medför en permanent höjning av vattennivån. Av den utredning som finns går på ett fullgott sätt att bedöma naturstenströskelnns påverkan på såväl allmänna som enskilda intressen. Enligt domstolens mening ger tröskeln inte upphov till någon oacceptabel påverkan på någon av dessa intressen. Det saknas därför skäl att avvisa ansökan. Det anförda innebär således även att Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedömning att det finns förutsättningar att meddela tillstånd för naturstenströskeln. Som en följd av detta ska tillstånd även ges till utrivning av den gamla betongtröskeln.

Klagandenas andrahandsyrkande

Klagandena har i andra hand yrkat att tröskelnns nivå ska vara 30 cm lägre än den ansökta höjden, att villkor 2 ska ändras på visst sätt och att mark- och miljödomstolens dom i fråga om ersättning och rättegångskostnader ska ändras på så sätt att klagandena ska vinna fullt bifall till vad som i dessa delar yrkats.

Tröskelnns höjd

Vad avser frågan om naturstenströskelnns höjd har Mark- och miljööverdomstolen redan ovan konstaterat att den motsvarar höjden av betongtröskeln. De mindre variationer som kan förekomma, vid den förändrade avbördningskapacitet som utloppet har fått genom naturtröskeln, är inte av sådan vikt att vattennivån kan komma

att påverkas annat än tillfälligt och i försumbar mån. Det föreligger därför inte skäl att förordna om en sänkning av tröskelns höjd. Klagandenas yrkande kan därför i den delen inte vinna bifall.

Villkor 2

Klagandena har vidare yrkat att villkor 2 ska ändras så att avvägning ska ske utan begränsning i tiden, dokumentationen ska vara fritt tillgänglig för alla som vill ta del av den och tröskeln vid konstaterad avvikelse omedelbart ska återställas till tillståndsgiven utformning. Mark- och miljööverdomstolen finner emellertid att den av mark- och miljödomstolen beslutade begränsningen i tiden om fem år är att betrakta som tillräcklig. Vad avser tillgänglig dokumentation och krav på återställelse instämmer domstolen i vad länsstyrelsen har påtalat i den delen och någon ytterligare reglering i den frågan är inte påkallad.

Frågan om ersättning

Klagandena har begärt ersättning för de skador som de menar har uppstått genom att vattennivån i Bjännsjön har höjts. Mark- och miljööverdomstolen har ovan bedömt att det inte har skett en höjning av sjön på det sätt som görs gällande. Det saknas därvid skäl att bifalla klagandenas ersättningsyrkande.

Frågan om rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen

Vid mark- och miljödomstolen begärde klagandena ersättning för sina rättegångskostnader. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning var klagandena inte ”vattenrättsliga sakägare” och de hade därför inte rätt till ersättning för sina rättegångskostnader, men eftersom B.J. och B.N. genom den tidigare domen emellertid hade bibringats uppfattningen att de var sakägare tillerkände mark- och miljödomstolen de två ersättning för rättegångskostnader med ett mindre belopp. Britt-Marie Larsson Noréns ersättningsanspråk avslogs.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande överväganden i frågan om klagandenas rätt till ersättning för rättegångskostnader. I ansökningsmål om vattenverksamhet ska sökanden enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken svara för såväl sina egna som motparternas rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen. I

målet framgår att samtliga tre klagande äger eller förfogar över mark i anslutning eller nära anslutning till sjön. Till skillnad från mark- och miljödomstolen bedömer Mark- och miljööverdomstolen att samtliga tre klagande är att anse som sakägare i målet (se Mark- och miljööverdomstolens slutliga beslut den 19 mars 2021 i mål nr M 8887-19). Det innebär således att de i egenskap av sådana som utgångspunkt har rätt att få sina rättegångskostnader i mark- och miljööverdomstolen ersatta.

B.J. och B.N. har gemensamt yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammantaget 188 306 kr exklusive mervärdesskatt. Av beloppet avser 117 920 kr ombudsarvode, motsvarande 53,6 timmar. Övriga delar utgörs av tidspillan motsvarande 4 timmar uppgående till ett belopp om 5 140 kr samt ersättning för utlägg uppgående till ett belopp om 65 246 kr.

B-M.L.N. har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammantaget 40 009 kr, varav 30 140 kr avser ombudsarvode motsvarande 13,7 timmar. Övriga delar utgörs av utlägg uppgående till ett belopp om 1 867 kr samt mervärdesskatt.

I mark- och miljödomstolen har föreningen överlämnat till rätten att bedöma skäligheten av de yrkade beloppen. Inget belopp har vitsordats som skäligt i och för sig.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande överväganden. Vad som kan vara ersättningsgilla kostnader framgår av 18 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken. Av angiven bestämmelse följer att ersättningen ska motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen har varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att klagandenas ombud har upparbetat förhållandevis många timmar avseende såväl B.J. och B.N. som B-M.L.N.. En inte obetydlig del av den ersättning som yrkats av B.J. och B.N. avser utlägg gällande kostnader för ersättningsutredningar. Domstolen har förståelse för att de frågor som har aktualiserats i målet har varit av stor betydelse för klagandena. Den nedlagda arbetstiden framstår dock inte som skälig i

förhållande till målets beskaffenhet och omständigheterna i detta fall, däribland att det funnits en tröskel på platsen sedan mitten av 1980-talet samt att utrednings-skyldigheten avseende en ansökt verksamhets tillåtlighet inte åvilar sakägarna.

Mark- och miljööverdomstolen finner därför att B.J. och B.N. får anses skäligen tillgodosedda genom ersättning för rättegångskostnader med ett belopp om vardera 8 664 kr, varav 7 700 kr avser ombudsarvode och 964 kr avser tidsspillan för ombudet. B-M.L.N. får anses skäligen tillgodosedd genom ersättning för rättegångskostnader med ett belopp om 8 250 kr, varav 6 600 kr avser ombudsarvode och 1 650 kr avser mervärdesskatt. På beloppen löper ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för mark- och miljödomstolens dom till dess betalning sker.

Rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen

Av 25 kap. 2 § andra stycket miljöbalken framgår att efter ett överklagande ska sökanden i fråga om kostnader i högre rätt, i stället för det som sägs i första stycket, svara för sina egna kostnader och de kostnader som uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat. Det anförda innebär att sakägare som klagat till högre rätt får stå sina egna rättegångskostnader om de förlorar.

I förevarande fall är det klagandena i egenskap av sakägare som överklagat mark- och miljödomstolens dom. Mark- och miljööverdomstolen har avslagit överklagandet utom vad avser ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen. Klagandena har emellertid inte vunnit fullt bifall till sitt överklagande i den delen utan har tillerkänts en jämkad ersättning. Men hänsyn till utgången i målet förordnas därför att vardera part ska stå sin rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

Sammanfattning

Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedömning att det finns förutsättningar att ge tillstånd till de ansökta åtgärderna. Klagandenas yrkande att ansökan ska avvisas eller avslås ska därför inte vinna bifall. Inte heller vad klagandena har yrkat i andra hand i frågor rörande tröskelns utformning, regleringen i villkor 2 och

utgivandet av ersättning ska bifallas. Däremot gör Mark- och miljööverdomstolen en annan bedömning än mark- och miljödomstolen i fråga om klagandenas ställning som sakägare och därmed deras rätt till ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen. Mark- och miljööverdomstolen finner att klagandena är att betrakta som sakägare och att de har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader på det sätt som närmare framgår av domslutet. Vardera part ska dock stå sin rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2023-05-26

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Marianne Wikman Ahlberg, tekniska rådet Annika Billstein Andersson och tf. hovrättsassessorn Henriette Fornas Minerskjöld, referent.

Föredragande har varit Leonard Örner.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2021-12-07
meddelad i
Umeå

Mål nr M 361-20

SÖKANDE

Bjensjöns fvo (fiskevårdsområdesförening), 802600-1696

SAKEN

Ansökan om tillstånd för redan utförd utrivning av betongtröskel och anläggande av naturstenströskel i Bjännsjöns utlopp, Umeå kommun

Avrinningsområde: 28/29 N: 7082164 E: 747492 SWEREF 99 TM

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar Bjensjöns fvo (fiskevårdsområdesförening) tillstånd i efterhand till vattenverksamhet enligt miljöbalken att på fastigheten X

- a) riva ut betongtröskel i Bjännsjöns utlopp samt
- b) anlägga en vandringsbar naturstenströskel i sjöns utlopp med bibehållen vattennivå i Bjännsjön, Umeå kommun.

Villkor

För tillståndet ska följande villkor gälla.

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överrensstämmelse med vad som angivits i ansökan och dess bilagor samt enligt vad sökanden i övrigt har uppgett eller åtagit sig i målet.
2. Bjensjöns fvo ska avväga tröskelns lågpunkt under tiden för oförutsedd skada en gång per år, under augusti månad. Tröskeln fotodokumenteras vid dessa tillfällen från nedströmssidan mot fixpunkten på tröskelns lågpunkt.

Dok.Id 357771

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: mmd.umea@dom.se www.domstol.se, Info om vår personuppgiftsbehandling: www.domstol.se/umea-tingsratt/ eller kontakta oss		måndag – fredag 08:00–16:00

Avvägningen utförs från fixpunkt (SWEREF99 TM) N7082210, E747611 (dubb i sten +84,453) till fixpunkt på tröskelns lågpunkt N7082150, E747500 (dubb i sten +82,750). Avvägningen ska utföras av utbildad person inom mätningsteknik och med utrustning som uppfyller kraven för arbetet. Avvägningen ska dokumenteras med bild och inmätta data. Dokumentation ska sparas under tio (10) år från lagakraftvunnen dom.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 18 § miljöbalken ska för att få tas upp till prövning framställas till mark- och miljödomstolen inom fem (5) år från lagakraftvunnen dom.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den avgift på 1 500 kronor som i beslut den 6 april 2020 fastställts för målet prövning.

Rättegångskostnader

Bjensjöns fvo förpliktigas att betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Västerbottens län med 800 kr samt till B.J. med 4 400 kr (exkl. moms), allt ombudsarvode, och till B.N. med 4 400 kr (exkl. moms), allt ombudsarvode. På beloppen ska betalas ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Avvisning

Mark- och miljödomstolen avvisar yrkandet från B.J., B.N. och B-M.L.N. om ersättning för skador orsakade av verksamhet som utövats under tiden före datumet för denna dom.

Övriga yrkanden

Mark- och miljödomstolen avslår samtliga övriga yrkanden som framställts i målet och som inte särskilt angivits ovan.

BAKGRUND

Åtgärden som denna tillståndsansökan avser är redan utförd (2014-09-14) på en anmälan om vattenverksamhet. Åtgärden överklagades varför Bjensjöns fiskevårdsförening (fvo) söker tillstånd i efterhand för den utförda åtgärden.

Under 1800-talet utfördes många sjösänkningar för att utvinna åkermark, däribland Bjännsjön. I början av 80-talet blev frågan om sjöns vattennivå åter aktuell. Sjöns höga vattenstånd under våren ansågs orsaka problem med bl.a. översvämmade källare och försenat vårbruk. I äldre handlingar går att läsa att frågan togs upp inom Bjensjöns fiskevårdsområde där diskussioner fördes om hur man skulle kunna uppnå en jämnare vattennivå i sjön och motverka att vattennivån steg kraftigt under vår och höst. Efter muntliga kontakter med dåvarande vattendomstolen beslutades på fiskevårdsområdets årsstämma 1986, att en urgrävning av sjöns utlopp skulle genomföras, bäcken skulle breddas och fördjupas på en sträcka av ca 350 meter för att öka avrinningen. För att säkerställa att sjöns lägsta vattennivå bibehölls anlades en betongtröskel i sjöns utlopp. Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen) genomförde 2014 en inventering (*Biotopvårdsplan 2004 Norrmjöleån*) av Norrmjöleåns vattensystem där Bjännsjön ingår. I rapporten framgår att man anser att betongtröskeln utgör ett partiellt vandringshinder och bör åtgärdas. I VISS (Vatteninformationssystemet Sverige) anges betongtröskeln ha en betydande påverkan på konnektiviteten och behöver åtgärdas. Frågan tog upp för diskussion i fiskevårdsområdets styrelse och på årsstämman 2013 togs beslut om att ersätta betongtröskeln med en vandringsbar naturstenströskel med en oförändrad tröskelnivå. För att få utföra åtgärden lämnades en anmälan om vattenverksamhet in till länsstyrelsen som beviljade ansökan och 2014 genomfördes åtgärden. Året efter fanns det delade meningar om huruvida sjöns vattennivå påverkats av den utförda åtgärden. Detta ledde senare till att åtgärden anmäldes och slutligen till att mark- och miljödomstolen ålade Bjensjöns fiskevårdsområdet att söka tillstånd för den utförda trösklingen.

TIDIGARE BESLUT

2013-11-18, dnr 535-6591-2013, Länsstyrelsens beslut om godkännande av naturtröskel.

2016-10-10, mål nr M 2547-15, Mark- och miljödomstolens upphävande av länsstyrelsens beslut, dnr 535-6591-2013.

2016-10-10, mål nr M 2545-15, Mark- och miljödomstolens föreläggande om att söka tillstånd.

ANSÖKAN

Yrkande

Bjensjöns fvo yrkar tillstånd i efterhand till vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken

- att riva ut betongtröskel i Bjännsjöns utlopp, och
- att anlägga en vandringsbar naturstenströskel i sjöns utlopp med bibehållen vattennivå i Bjännsjön. Utformning framgår av bilaga 1 till ansökan.

Vidare yrkar Bjensjöns fvo

- att naturstenströskeln efter avvägningssperioden (5 år) kan ses som en naturlig del av Bjännsjöns utlopp, i andra hand att avvägningen av tröskelns lågpunkt efter avvägningssperioden endast utförs när behov uppstår,
- att domstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen, och
- att mark- och miljödomstolen bestämmer tiden inom vilken anspråk med anledning av oförutsedd skada får framställas till 5 år från det att domen vunnit laga kraft.

Förslag till villkor

Bjensjöns fvo avväger tröskelns lågpunkt under 5 år, vid ett tillfälle, under augusti månad. Tröskeln fotodokumenteras vid dessa tillfällen från nedströmssidan mot fixpunkten på tröskelns lågpunkt. Avvägningen utförs från fixpunkt (SWEREF99 TM) N7082210, E747611 (dubb i sten +84,453) till fixpunkt på tröskels lågpunkt N7082150, E747500 (dubb i sten +82,750). Avvägningen ska utföras av utbildad person inom mätningsteknik och med utrustning som uppfyller kraven för arbetet.

Rådighet

Bjensjöns fvo har rådighet över berört vattenområde där trösklingen är utförd (fastigheten X) genom nyttjanderättsavtal med markägaren.

Nytta av verksamheten

Enligt 11 kap. 19 § miljöbalken ska tillstånd enligt denna balk alltid lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten. Åtgärden förväntas ge betydande miljöförbättring genom att vandringshindret undanröjs. Betongtröskeln var endast vandringsbar under höga flöden, övriga tider utgjorde den ett vandringshinder för de fiskar och övriga akvatiska organismer som lever i vattenförekomsten. De ges nu möjlighet att vandra upp och ner mellan vattenförekomsterna vilket gör att lek- och uppväxtområdet för fisk har utökats efter åtgärden. Tröskelns naturliga utformning gör att avrinningen minskar när sjön börjar nå sin lägsta nivå och hjälper därmed till att säkra ett vattenflöde till bäcken och nedströmsliggande vattenförekomst under

torrare perioder. Åtgärden bidrar också till att Bjännsjön uppnår den uppsatta miljö kvalitetsnormen "god ekologisk status".

Orientering

Bjännsjön ligger i Umeå kommun 1,5 mil väster om Umeå. Sjöns utloppströskel är belägen på fastigheten X (N7082164-E747492, SWEREF99). Bjännsjön ingår i Norrmjöleåns vattensystem.

Genomfört samråd

Bjännsjöns fiskevårdsområde har under oktober och november 2018 genomfört skriftligt samråd enligt 6 kap. miljöbalken avseende utrivning av befintlig betongtröskel och anläggande av naturstentröskel i Bjännsjöns utlopp, Umeå kommun i Västerbottens län. Inbjudan till samrådet har skett genom annonsering den 15 oktober 2018 i ortstidningarna Västerbottens-Kuriren och Västerbottens Folkblad. Utskick av inbjudan samt handlingarna har skett per post den 10 oktober 2018 till sakägare med fastighet eller mark mot Bjännsjön samt till Umeå kommun och Rans sameby. Inbjudan har också anslagits på anslagstavlor i byarna runt Bjännsjön. Samrådshandlingarna har gått att ladda ner från nätet (www.dbnet.se/fiske). Den 23 oktober 2018 mellan kl. 18:00-20:00 hölls öppet hus på Djäknegården där de som hade funderingar på samrådsunderlaget gavs möjlighet att ställa frågor.

Sista dag för att lämna in synpunkter på samrådsunderlaget var den 5 november 2018.

En samrådsredogörelse har upprättats och översänts till länsstyrelsen inför beslut avseende om verksamheten kan antas medföra betydande miljöpåverkan.

Inkomna synpunkter och bemötande

Vid samrådsmötet som hölls den 23 oktober 2018 framfördes åsikter om sjöns nuvarande vattennivå, där några jämförde mot tillståndet före betongtröskelns tillkomst på 80-talet vilket inte hade med samrådet att göra. Några av de närvarande ansåg att dagens vattennivå är för hög, andra att den är bra och någon att den kan vara högre. Huvuddelen av åhörarna hade inga kommentarer eller frågor på samrådsunderlaget.

Majoriteten av de som yttrat sig på samrådsunderlaget ansåg att sjöns vattennivå inte ska förändras. Av de som förordade en sänkning av sjöns vattennivå med 30 cm var argumentet främst att de anser att nuvarande vattennivå påverkar åkermark i anslutning till Degersjövikens vad avser täckdikningens funktion och markens bärighet. Vidare att betongtröskeln kan ha ändrat läge (höjts) sedan den anlades. En annan synpunkt som framfördes var att den badplats som anlagts i Degersjövikens, med bl.a. stöd från Umeå kommun redan vid sjöns nuvarande lågvattennivå påverkas negativt på så sätt att stranden blir långgrund och dyg.

Samrådet avsåg utrivning av betongtröskel samt anläggande av vandringsbar naturstenströskel med oförändrad vattennivå, där bebyggelse runt sjön anpassats utifrån en vattennivå som rått under lång tid. Bjensjöns fvo har i sitt bemötande av de synpunkter som inkommit i samrådet även försökt bemöta synpunkter som anses ligga utanför det ansökan avser.

Länsstyrelsens beslut om betydande miljöpåverkan

Länsstyrelsen i Västerbottens län har 2019-03-25 beslutat att trösklingen vid utloppet av Bjännsjön inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan enligt 6 kap. 26 § miljöbalken.

Teknisk beskrivning

Tröskeln är utformad i natursten och grus, är ca 8 m lång och ca 4 m bred samt har tre poler med en steghöjd på ca 10 cm. Tröskeln är svagt v-formad och dess lågpunkt ligger mitt i fåran och ansluter i ytterkanterna mot omgivande mark. Försänkningen i tröskelns mitt är till för att avrinningen successivt ska minska allt eftersom sjöns vattenstånd sjunker och därmed bli mera uthållig. Tröskeln har ingen begränsande effekt på utflödet från sjön under högre vattenstånd, exempelvis vår och höst. Begränsningen ges då av den omgivande miljön ca 400 m nedströms tröskelns placering. Genom att tröskeln är utformad i natursten finns alltid hålligheter mellan stenarna vilket betyder att vid mycket torra somrar kan vattenståndet bli lägre än angiven lägsta tröskelhöjd. Vidare kan skillnaden vara upp till ca 1 m mellan sjöns lägsta och högsta vattenstånd. Förslaget innebär att naturstenströskeln som nu funnits sedan den 14 september 2014 behålls i sin nuvarande utformning men genom att den saknar angiven lägsta tröskelhöjd, justeras den något så att den överensstämmer med här angiven lägsta tröskelhöjd (+82.75).

- Tröskelhöjd (lägsta punkt) + 82,75.
- Nivåskillnad, vattennivå mellan upp och nedströms vy damm är ca 30 cm (högre vattennivå i sjön ger mindre nivåskillnad).

Byggskede

För att nå arbetsområdet har åkern på fastigheten X nyttjats som transportväg efter att ha vikit av från väg 553. Fyllnadsmaterial till tröskeln har transporterats på plats med hjälp av en traktor och tillhörande släp som därefter lyfts på plats med hjälp av en grävmaskin. Utformning av strömfåran samt poolerna har skett för hand. Betongtröskeln lyftes bort i slutet av arbetet efter att tröskelnivån stämts av för att överensstämma med den tidigare betongtröskeln. Under arbetets gång förekom ingen grävning i bäckfåran utöver mindre justering av marken på ömse sidor där den gamla betongtröskeln varit belägen. Sammantaget tog åtgärden ca 2 dagar att genomföra.

Miljökonsekvenser

Under byggperioden uppstod en obetydlig påverkan på vattenmiljön genom tillfällig lokal grumling vid arbete i bäcken. Den nya tröskeln har anlagts på samma nivå som den tidigare tröskeln varför sjöns vattennivå bedöms ha påverkats marginellt. Åtgärden bidrar till positiva miljöeffekter för fisk och andra akvatiska organismer i vattenförekomsten. Projektet innebär också att den uppsatta miljö kvalitetsnormen för Bjännsjön uppfylls avseende konnektivitet. Genom att materialet som använts till tröskeln varit natursten och att utformningen efterliknar en naturlig tröskel anses påverkan på landskapsbilden vara tillfällig och begränsad tills växtligheten återhämtat sig. Arbetet har haft en viss påverkan på intilliggande mark när grus och sten körts fram och lagts ut. Huvuddelen av den mark som berörts har varit åkermark som kort efter åtgärden plöjts upp. Närboende bedöms inte ha påverkats då avståndet är stort (>200 m) till arbetsområdet. Sammantaget bedöms de negativa miljöeffekter som uppkommit vara små eller obetydliga och begränsade till byggtiden.

Skyddsåtgärder

Arbetet har genomförts vid låg vattenföring i bäcken samt före öringens lekperiod. Fordon och arbetsmaskiner som använts i arbetet har använt miljöanpassad hydraulolja och slangbrottsventil samt saneringsutrustning för oljespill. Flöde i bäcken säkerställdes under byggtiden genom att ett rör lades ner som första åtgärd. Röret löpte från direkt nedströms betongtröskeln till strax nedanför det planerade åtgärdsområdet och täpptes igen efter färdigställande.

Naturstenströskeln uppbyggnad består i botten av tre tvärgående sektioner av större stenblock som stabiliserar tröskeln och motverkar erosion. För att säkerställa att den nya stentröskeln anlades på rätt höjd lämnades den befintliga betongtröskeln kvar under byggnationen och kunde användas för att stämma av höjden mot den nya tröskeln. Först i arbetets slutfas avlägsnades betongtröskeln. Genom fotografering dokumenterades området vid tröskeln före, under och efter utförd åtgärd.

Miljömålen

Miljömålen *Levande sjöar och vattendrag* bedöms gynnas av åtgärden och målet att uppnå god ekologisk status.

De allmänna hänsynsreglerna

Kunskapskravet (2 kap. 2 §)

Kunskap har inhämtats från länsstyrelsen, Umeå kommuns fiskerikonsulent samt kontakter inom SLU vilt, fisk och miljö. De personer som anlagt naturstenströskeln har god kunskap i anläggande av faunapassager och de miljöaspekter som berörs och om de anpassningar och skyddsåtgärder som är möjliga och lämpliga. De har lång erfarenhet av dessa frågor genom sitt yrke eller genom empirisk kunskap.

Försiktighetsprincipen (2 kap. 3 §)

Anpassningar har gjorts och skyddsåtgärder vidtagits för att minska eller undvika negativ påverkan på miljön.

Kemiska produkter (2 kap. 4 §)

Inga kemiska produkter utöver de som använts i maskinerna har nyttjats vid anläggandet av naturstenströskeln.

Hushållning med naturresurser (2 kap. 5 §)

För att minska transporten och uttaget av naturgrus har arbete genomförts så att mängden fyllnadsmaterial körts fram i omgångar, för att säkerställa att endast den mängd som behövdes kördes fram.

Lokaliseringsprincipen (2 kap. 6 §)

Vid planering av naturstenströskeln har den tidigare tröskelns placering bedömts lämpligast utifrån funktion, anläggande och påverkan på omgivande miljö.

Rimlighetsavvägande (2 kap. 7 §)

De åtgärder och försiktighetsmått som genomförts och angetts i denna ansökan har avvägts och bedömts mot kostnader och funktion, och bedömts rimliga.

Ersättning

Bjensjöns fvo anser att ingen ersättning ska utgå till omkringboende avseende denna vattenverksamhet. Skulle sådana skador mot förmodan ändå uppkomma föreslås att reglering sker i den ordning som gäller för oförutsedda skador

INKOMNA YTTRANDEN

Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker ansökan och begär ersättning för rättegångskostnader med 800 kr. Länsstyrelsen anser också att det är orimligt att ställa krav på att tröskelnivån ska kontrolleras för all framtid.

G.D. anför följande. Tröskelnivån i Bjensjöns utlopp upplever de som positivt. Om domstolen av någon anledning vill ändra nuvarande nivå så önskar de att den då höjs och inte sänks då sjön redan är grund.

B.J. och B.N. anser inte att miljökonsekvensbeskrivningen kan godkännas som underlag för prövningen. De motsätter sig vidare att tillstånd till att uppföra den nu befintliga (men otillåtna) naturstenströskeln meddelas enligt ansökan.

För att tillstånd ska kunna meddelas krävs sammanfattningsvis följande:

- Tröskeln måste anläggas på en nivå som innebär att sjöns normala vattenstånd återställs och bibehålls, innebärande att tröskeln måste vara ca 30 cm lägre än idag.
- Tröskeln måste tekniskt utformas så att det inte är möjligt att manipulera vattenståndet i sjön utan att det upptäcks.
- Sökanden måste, om den tekniska utformningen inte löser frågan, åläggas att löpande dokumentera vattennivån i sjön som kontroll av att tröskeln inte ändras av någon och förpliktas att om så ändå sker omedelbart återställa tröskeln till tillståndsgiven utformning.

Om tillstånd skulle meddelas för ansökan i nuvarande läge kräver B.J. och B.N. att de tillerkänns ersättning för den skada som höjningen av vattennivån innebär för dem.

Sökandens yrkande om att naturstenströskeln ska ses som en naturlig del av Bjännsjöns utlopp bör avvisas eller avslås.

Tiden för oförutsedd skada bör sättas till 15 år.

Slutligen yrkar de såsom sakägare på ersättning för sina rättegångskostnader med belopp som kommer att anges senare.

U.W. informerar om att vattennivån i sjön har höjts sedan 15 år tillbaka och att detta skapar problem för deras husgrund vid kraftig nederbörd.

K.Ö. har inget att erinra mot ansökan om det inte innebär höjning av sjön.

I. och H-E.N, har inget att erinra mot ansökan.

S.S. anser att en naturtröskel fungerar bra men ifrågasätter om inte höjningen av sjön som skedde på 80-talet måste prövas först.

G.L. meddelar att hon inte vill ha någon sänkning av sjön.

L.J. tycker att vattennivån har höjts och om domstolen anser att det är till följd av tröskeln yrkas på ersättning för ny brygga.

E.S. ifrågasätter lagligheten av tröskeln som tillkom på 80-talet.

BEMÖTANDE AV INKOMNA YTTRANDEN

Den tidigare betongtröskeln

En sjös vattennivå styrs inte enbart av utloppet. Nederbörd, tillrinning, avdunstning, temperatur, avrinningsområdets beskaffenhet m.m. har också stor inverkan på en sjös vattenstånd.

Sjöns utlopp breddades för att öka avbördningen. Betongtröskelns uppgift var att bibehålla sjöns lägsta nivå när breddningen av utloppet var genomförd. Utifrån detta borde då de naturliga förutsättningar som rådde innan åtgärden vara att utloppet var trängre och vattennivån högre vid vårflod än innan tröskeln anlades. Bjensjöns fvo konstaterar i yttrande att betongtröskeln inte innebar några märkbart skadliga effekter för sakägarna efter att betongtröskeln anlagts, vilket också styrks av att det inte finns några klagomål på sjöns vattennivå förrän år 2005. Vid den tidpunkten hade bäver etablerat sig i mynningen och bäverdammen anser fiskevårdsområdesföreningen var orsak till den då högre vattennivån i sjön vilket också länsstyrelsen informerats om. Att betongtröskeln successivt höjts av tjälen är inte troligt enligt den markundersökning som utförts av AFRY. Bjännsjöns fvo vidhåller också att träpluggarna i den tidigare betongdammen aldrig tagits bort.

Vad som är en sjös naturliga vattennivå beror på vid vilken tidpunkt man avser. Vattennivån varierar vid samma tidpunkt mellan åren varför det krävs längre tidsserier för att veta inom vilka intervall som vattennivån normalt fluktuerar. Vattennivån är hög under våren för att successivt minska till den når sin lägsta nivå någon gång under juli, augusti. Under hösten stiger nivån för att sedan minska under vintern till dess snösmältningen kommer igång.

Åtgärden har inte för avsikt att förändra vattennivån i sjön utan ska bibehålla den nivå som rått under lång tid samt undanröja det vandringshinder som betongtröskeln utgjort. Den nya tröskeln är anlagd på samma nivå som den tidigare betongtröskeln. Föreningen bedömer att den nya tröskel som är utformad i natursten marginellt påverkat avrinningen från sjön och att den eventuella skillnaden i vattenståndsvariationen borde ligga inom ramen för sjöns naturliga nivåvariationer.

Stentröskelns utformning är fast, det förekommer ingen reglering av flöde eller vattennivå. Tröskeln bestämmer sjöns lägsta nivå och avrinningshastigheten när vattennivån börjar närma sig sjöns lägsta nivå. Därutöver är det naturen själv som styr genom bl.a. tillrinning. Utifrån detta vidhåller Bjensjöns fvo att tröskeln bör ses som en naturlig del av sjöns utlopp efter provoperioden.

Bjensjöns fvo motsätter sig 15 års tid för oförutsedd skada.

Utgrävningen och anläggandet av betongtröskeln 1986 innebar enligt yttrande från B.J. och B.N. inga märkbart skadliga effekter på deras fastigheter. Åtgärden bör därför haft en positiv påverkan på deras fastigheter eftersom översvämningsrisken undanröjdes och avrinningen ökade. Enligt den geotekniska undersökningen den 23 september 2020 kan betongtröskeln inte ha höjts på grund av tjäle. Utgångspunkten måste därför vara att betongtröskeln låg på sjöns normalt lägsta nivå vid anläggandet av naturstenströskeln 2014. Någon skada mellan 1986 - 2020 kan därför inte ha uppstått på grund av betongtröskeln eller den nya naturstenströskeln. Det är andra redovisade orsaker som gör att vattennivån uppfattats som högre och därigenom ifrågasatts efter 2005. Enligt ny bevisning i målet anser fiskevårdsområdesföreningen att inga anspråk på hittills uppkommen skada eller oförutsedd skada kan uppkomma eftersom den nya tröskeln ligger på den naturliga nivån som rådde före 1986. Det är endast naturliga förhållanden som styr vattennivån i sjön eftersom tröskeln inte är en regleringsdamm. Andra omständigheter som påverkar sjöns vattennivå, som rikligare nederbörd, förändrat klimat m.m. kan inte lastas tröskeln.

YTTERLIGA INKOMNA YTTRANDEN

B.J. och B.N. anför bl.a. följande.

Allmänt om handläggningen av målet

Sökandens yttrande visar att det saknas kunskap om vilka krav som ställs vid en tillståndsprövning.

Ett utfall av tillståndsprövningen kan vara att tillstånd nekas. Eftersom dämningen av sjön redan pågått i flera år och gett upphov till skador önskar de att domstolen kan ge besked om uppkomna skador fram till en viss tid kan prövas i detta mål om tillstånd nekas, eller om detta måste prövas i annan ordning. Detta har betydelse för den utredning som kan behöva inhämtas och i vilken ordning beslut bör tas.

Domstolen bör vidare överväga om en eller flera sakkunniga enligt 22 kap. 12 § miljöbalken ska förordnas för att undersöka och avge utlåtande i målet beträffande sjöns normala vattenstånd före anläggandet av betongtröskeln, förändringar under betongtröskelns tid på platsen samt den nuvarande naturstenströskelns påverkan på vattenståndet i förhållande till utredningsresultatet. En sådan utredning måste anses avgörande för vilken tröskel som tillstånd ska kunna meddelas för, särskilt som sökanden inte har eller ens ansökt om någon rätt att dämna vattennivån på det sätt som sker nu.

Vidare får tilläggas att 3 kap. 4 § miljöbalken stadgar att jordbruk är av nationell betydelse och förhindrar att jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar annat än under vissa förutsättningar. Då dämningen av sjön direkt förstör lägre liggande jordbruksmark och därtill försämrar och försvårar brukandet av högre liggande jordbruksmark strider åtgärden mot nämnda bestämmelse.

Påverkan av bäver

Även om bäver förekommit i bäcken är det inget som kan förklara nuvarande vattennivå eller rättfärdiga den tillståndssökta verksamheten. Det finns inget som visar att bäver skulle ha påverkat vattennivån i sjön på ett sätt som gör att den sökta tröskeln skulle utgöra en naturlig vattennivå. B.J. var själv med den 27 augusti 2011 för att rensa utloppet i bäcken från betongdammen ned till pump-stationen som ligger ca 350 m nedströms. Å.F. hade motorsåg och kapade träden och B. lyfte upp dem med skogsmaskinen. Vid det tillfället upptäckte B. för första gången att någon hade satt en plywoodskiva vid betongdammen. I efterhand ångrar han att han inte lyfte undan den för att återställa förhållandena. Något år efter den större rensningen var det också några som hjälptes åt att vinscha bort träd ca 30-40 m nedströms pumpstationen, men efter det har bäver enligt B.J.s uppfattning aldrig påverkat vattennivån i sjön. Då bävern var verksam nedströms betongtröskeln verkar det också osannolikt att vattnet skulle ha dämt så högt att sjöns nivå påverkades.

Höjning av betongtröskel

Att betongtröskeln och den senare anlagda tröskeln har höjt vattenståndet i sjön är uppenbart om man ser till den faktiska höjningen av vattennivån. De möjliga orsakerna till höjningen är flera, tjäle är en möjlig förklaring som inte motbevisas av att sökanden undersökt marken *bredvid* utloppet. Det saknas uppgifter om hur marken är *under* den plats där betongtröskeln stod, och det finns heller inget som motsäger den annars fullt normala förklaringen att sjöns is lyft, tryckt eller på annat sätt påverkat betongtröskeln med den kraft som det är allmänt känt att fruset vatten har.

Ännu en omständighet som visar att betongtröskeln höjt vattennivån är att den, när den skulle ersättas år 2014, var så hög att vatten rann förbi väster om tröskeln så att en ny strömfåra bildades och sjöns vattennivå sjönk mot en normal nivå. Då dämdes utloppet samtidigt som en tillfällig slang grävdes ned för att inte torka ut bäcken. Därefter verkar en viss höjning av marken på ömse sidor också ha skett.

Det finns också uppenbara intressen som vill höja vattennivån i sjön, vilket framgår av all önskvärd tydlighet genom att en plywoodskiva placerades för att höja vattennivån. Denna höjning framgår exempelvis av bilderna som finns i sökandens bemötande av samrådsyttranden. Ett sätt att höja nivån är också att lyfta betongtröskeln. Åtgärden är fullt möjlig och tröskelns placering är sådan att det inte alls är givet att någon skulle märka att det sker. *Hur* höjningen har gått till är inte på något sätt avgörande, det avgörande är *att* det faktiskt har skett en höjning. Höjningen kan inte kopplas till något annat än de anläggningar som anlagts av sökanden.

Sökanden har för övrigt inte tydliggjort sin syn på vilka vattenförhållanden som den tillståndssökta anläggningen ska prövas mot och det saknas helt trovärdig utredning om förhållandena innan de tillståndspliktiga åtgärderna vidtogs. Detta ansvar åvilar sökanden enligt 16 kap. 10 § MB.

Hålen i betongtröskeln

När betongtröskeln placerades deltog B.J. i arbetenas utförande. Hålen var inte träpluggar, utan 1-kilos kaffeburkar som fick vara form för hålen. När dammen bars på plats var burkarna borttagna och hålen användes för att trä kätting genom för att grävmaskinen skulle kunna lyfta. Hålen var då öppna, vilket också var en lösning för att säkra att bäcken nedströms aldrig skulle torka ut. Det var inte tal om att hålen skulle pluggas igen, detta verkar dock ändå ha skett senare.

Översvämningar

Uppgiften om att översvämningar inte förekommit sedan 1986 är uppenbart inaktuell. Under hösten 2020 har sjön svämmat över på grund av mycket regn på kort tid. Om inte sjöns nivå på grund av dammen hade höjts ca 3 dm innan regnen kom hade översvämningen varit mindre omfattande. Drygt en månad efter det omfattande regnet hade sjön fortfarande en så hög nivå att vatten nådde upp att frysa på åkrarna. En följdverkan av sjöns högre nivå är också höstens översvämning norr om väg 552.

Täckdikenas nivå

Sökanden verkar påstå att täckdikena skulle ha utförts under ett år då det var extremt lågt vatten och att det ”normala” vattenståndet skulle innebära att täckdikesorören är under vattennivån. Det är en ny förklaring jämfört med tidigare påståenden om att täckdikesorören skulle ha sjunkit nedåt. När täckdikena anlades var de på en sådan nivå att avvattning kunde ske, dvs. att mynningarna var över vattenytan. Så var det också under många år efter att täckdikena anlades, i annat fall hade täckdikningen inte fungerat tillfredsställande. Om sjöns vattennivå hade varit densamma då som nu hade åkermarken inte varit brukbar. Förhållandena kommer domstolen att kunna se vid kommande syn på plats. Vidare åberopas dokumentation i form av två täckdikningsplaner för Y och för Z.

Påståendet om samma tröskelnivå

Sökanden har vidhållit att naturstenströskeln lagts på samma nivå som betongtröskeln. Då betongtröskeln vid denna tidpunkt var högre än när den ursprungligen anlades innebär detta en höjning av sjöns nivå på grund av sökandens anläggning. Bifogade bilder visar att en plywoodskiva höjt vattennivån i sjön ytterligare jämfört med den nivå som betongtröskeln hade inneburit *och* att denna var kvar på plats när den nya naturstenströskeln anlades. Bilderna visar också att betongtröskeln lutade betänkligt nedströms och därmed uppenbarligen rört sig och inte låg kvar på samma plats och läge som när den ursprungligen placerades dit. Påståendet från sökanden och utredningen från AFRY om att marken *bredvid* bäcken inte skulle vara tjäl-skjutande spelar därmed ingen roll – det är tydligt att betongtröskeln har rört sig. Beträffande utlåtandet från AFRY kan också påtalas att marken där betongtröskeln hade placerats hade grävts ur och inte hade samma sammansättning som den mark som undersökts av AFRY. Vidare har betongtröskeln vintertid vid låga vattenflöden rimligtvis på nedströms-sidan varit exponerad för vinterkyla som kunnat nå längre ned i marken än på uppströms-sidan där det funnits sjövattnet. Utlåtandet saknar därför det värde som sökanden påstår.

Avvägning av tröskeln

Då naturstenströskeln är enkelt manipulerbar genom att lägga till eller ta bort stenar är det givetvis inte tillräckligt att en kontroll sker av enstaka stenar. Med vetskap om att mätning kommer att ske ett visst datum kan den som vill höja sjön under resterande del av året enkelt lägga till och inför mätning och fotografering ta bort stenar. Ett sådant sätt att kontrollera anläggningen är därmed olämpligt och otillräckligt.

B-M.L.N. har samma inställning till ansökan som **B.J.** och **B.N.**, i korthet att tillstånd inte kan beviljas för anläggningen i nuvarande utförande.

Om tillstånd skulle beviljas för en förhöjd dämningnivå begär hon ersättning för kostnader för att höja och dränera lägre liggande delar av gräsmattan på sin fastighet. Eventuellt kan också ersättning för åtgärdande av avloppsanläggning komma att yrkas.

Hon yrkar också ersättning för sina rättegångskostnader.

Ersättningsanspråk

B.J. yrkar att sökanden ska förpliktas att inom en månad från att ersättningen slutligen bestämts betala intrångsersättning med *129 688 kr* samt ersättning för övrig skada med *692 822 kr*, totalt **822 510 kr**.

B.N. yrkar att sökanden ska förpliktas att inom en månad från att ersättningen slutligen bestämts betala intrångsersättning med *48 438 kr* samt ersättning för övrig skada med *62 100 kr*, totalt **110 538 kr**.

B-M.L.N. yrkar att sökanden ska förpliktas att till henne betala ersättning med **105 915 kr**.

Ränteyrkande (för alla)

På samtliga ersättningsbelopp ovan yrkas ränta enligt 5 § räntelagen från den 14 september 2014 samt ränta enligt 6 § räntelagen om betalning inte skett i rätt tid.

Trafikverket har i yttrande anfört bl.a. följande.

Trafikverket har bedömt att trumman för Svartbäcken på väg 552 är underdimensionerad. Trots att ingen eller lite nederbörd har kommit går trumman full med vatten. Trafikverket har den därför under bevakning och byte till en större storlek kan bli aktuellt. De har inga analyser som visar på att naturstenströsklingen är orsaken och de har inget annat att erinra.

BEMÖTANDE AV YTTERLIGARE YTTRANDE

Gällande påståendet att avståndet mellan marken och vattenytan är mindre nu än när täckdikena anlades är det helt naturligt att avståndet är mindre då bildmaterialet tagits efter en mycket blöt höst med stora nederbördsmängder. Vattenytan i sjön varierar upp till 1 m mellan hög och låg vattennivå över året.

Flertalet av de som lämnat in yttranden är inte för en sänkning av sjön, utan anser att den nuvarande vattennivån är rätt för sjön. Flera av yttrandena kommer från personer som bott vid sjön i upp till 70 år och anser att nuvarande nivå är den normala och att metarhällan endast varit synlig torra somrar. Det är ett fåtal som föreslagit en höjning av sjöns vattennivå. Nuvarande vattennivå har rått under lång tid. Oavsett om nivån höjs eller sänks från nuvarande kommer det att påverka olika intressen genom ex. förändring av vattenförekomstens status och påverkan på fastighetspriser m.m.

Avvägning av tröskeln

Fiskevårdsområdesföreningen ser inte att mätningen kan vara ett problem. Tröskelns lägsta punkt ska avvägas. Den som har vetskap om när mätning ska ske är de som beställt mätningen. Troligen kommer den som mäter att själv bestämma dag under augusti månad. De som vill kan informeras om mätningen så att de själva kan närvara. Att någon sten i en naturstenströskel kan ändra läge vid ex. vårflod är inte konstigt men kommer inte att påverka vattennivån nämnvärt om ens alls. Sedan naturstenströskeln anlades har den legat mycket stabilt vilket också gjorda mätningar visar.

Bemötande E.S. och S.S.

Det har såvitt fiskevårdsområdesföreningen känner till aldrig funnits något förslag bland markägare/fiskerättsägare eller bybor att höja sjöns nivå för att underlätta för båttrafiken i Bjännsjövik. Fiskevårdsområdesföreningens anläggande av betongtröskeln 1986, höjde inte nivån i sjön.

Fiskevårdsområdesföreningen har aldrig menat att en muntlig kontakt med dåvarande vattendomstolen räckte för att få utföra vattenverksamheten 1986. Enligt uppgifter i gamla handlingar kontaktade dåvarande ordförande Vattendomstolen i ärendet samt att föreningen ansökt om bidrag hos Fiskeristyrelsen. Hur dåvarande styrelse lagt fram ärendet till vattendomstolen eller vad de svarat framgår inte i handlingarna men det är inte troligt att styrelsen gått vidare om vattendomstolen motsatt sig åtgärden. Möjligen har man gjort bedömningen att tillstånd (4 kap. 2 § vattenlagen (1983:291) inte krävdes eftersom man ansåg att vare sig allmänna eller enskilda intressen skulle skadas genom åtgärden.

Högt vattenstånd

Fiskevårdsområdesföreningen känner inte till uppgifter om att det skulle kommit klagomål på högt vattenstånd före 2005. Vad som är fastlagt är att den första anmälan om högt vattenstånd inkom till länsstyrelsen 2005 i samband med att bävern dämde i utloppet. Vid anläggande av betongtröskeln avvägdes sjön innan arbetet med att gräva ur och bredda bäcken från mynningen och sträckan nedströms. Betongtröskeln placerades därefter utifrån den avvägda nivån. Vid anläggandet av naturstenströskel 2014 avvägdes den mot den tidigare betongtröskelns lägsta nivå.

Efter förslag på fiskevårdsområdesföreningen stämma beslutades att skyltar skulle sättas upp på ömse sidor av naturstenströskeln med information om att inte förändra tröskelns utformning. Skyltarna har haft avsedd funktion och så vitt fiskevårdsområdesföreningen känner till har tröskeln fått vara orörd.

Fiskevårdsområdesföreningen har redogjort för varför föreningen anser att det är orimligt att ställa krav på kontroll och mätning för all framtid och varför tröskeln bör kunna ses som en naturlig del av sjöns utlopp efter föreslagen provotid.

Högt vattenstånd

SMHI utfärdade klass 1 - varning den 2 november för Västerbotten. Nederbörds-mängderna som drabbade västerbottenkusten under november 2020 var extrema, nederbörden var ca 4 gånger så mycket än normalt. Innan ovädret så var marken redan vattenmättad vilket förvärrade flödena och vattennivåerna i alla sjöar och vattendrag i Umeå kommun. Helt naturligt så blir vattennivåerna höga även i området kring Degersjö vid den typ av oväder som drabbade Västerbotten i november, t.ex. översvämmades en sträcka på ca 100 m av väg 553 vid vägtrumma Svartbäcken vilken är det aktuella vattendrag som rinner ner i Degersjöviken.

Nivåhöjningen stannade upp på grund av att vattnet i Svartbäcken började flöda över vägbanken, inte för att det slutade regna. Eftersom detta problem förekom på många vägar runt Umeå så visar det att många vägtrummor precis som vägtrummorna för Svartbäcken efter väg 552 och väg 553 är underdimensionerad för de extrema flöden som ovädret skapade.

Enligt fiskevårdsområdesföreningens uppfattning när det gäller tidpunkt på inkommet yttrande och synpunkterna i yttrandet är det extrema nederbördsmängder i oktober och november 2020, med betydligt större nederbörd än normalt på kort tid som ligger till grund för yttrandet. Vidare har sjön varit högre än den var vid detta tillfälle och finns dokumenterat, år 1968 vilket för övrigt var före betongtröskelns anläggande.

Bemötande B-M.L.N.

B-M.L.N. skriver att under sommaren och hösten 2020 har det varit stora mängder nederbörd. Trots detta så anser hon att sjön ska ligga 20 - 30 cm

lägre. En normalt fungerande sjö utan regleringsdamm blir betydligt högre om det kommer stora mängder nederbörd. Om nederbörden skulle varit mer normal under sommaren och hösten 2020 skulle nivåerna i sjön varit lägre, kanske då inom den nivå som Britt-Marie anser vara rätt. För övrigt har sjön varit lika hög som under hösten 2020 eller högre tidigare, både före och efter betongdammens tillkomst.

I yttrandet står det att markområdet alltid legat lågt i förhållande till sjön.

Vilken vind som blåser vid islossning kan inte vara avgörande eller vägas in eftersom tomten enligt yttrande tidigare har påverkats vid islossning.

Det enskilda avloppet anlades 2005 och bör därmed ligga på en bra nivå eftersom det var året länsstyrelsen fick in första anmälan om högre vattenstånd i Bjännsjön, ett högre vattenstånd som fanns naturliga förklaringar till.

Enligt fiskevårdsområdesföreningens uppfattning när det gäller tidpunkten för yttrandet och synpunkterna i yttrandet, är det de extrema nederbördsmängderna i oktober och november, med betydligt högre nivåer än normalt, som ligger till grund för stora delar av yttrandet.

Den nya tröskeln ligger och är avvägd på sjöns normalt lägsta nivå. Tillståndsansökan gäller anläggande av naturstenströskel med bibehållen vattennivå. Fiskevårdsområdesföreningen motsätter sig därför att B-M.L.N. är sakägare i målet.

Fiskevårdsområdesföreningen motsätter sig därför ersättningar för advokat-kostnader, kostnader för att höja och dränera gräsmatta och eventuellt kostnader för att åtgärda det enskilda avloppet.

Bemötande Lars Olov Lennart Jonsson

Det påstående som Lars Olov Lennart Jonsson lägger fram om fästets placering i förhållande till sjöns nivå kan föreningen inte uttala sig om. Det framgår inte vilket datum när fästet borrades fast eller vilket vattenstånd som rådde vid tillfället. Eftersom sjöns vattenstånd varierar upp till 1 m och då en brygga vanligtvis läggs ut i början på sommaren kommer, beroende på brygglösning, den att ligga under vatten vid högre vattenstånd än som rådde när bryggan lades ut.

Fiskevårdsområdesföreningen motsätter sig därför att Lars Olov Lennart Jonsson är sakägare i målet. Fiskevårdsområdesföreningen motsätter sig därmed ersättning för anläggande av ny båtplats.

Fiskevårdsområdesföreningen bemöter vidare den inmätning och ersättningsutredning som företagits av B.J., B.N. och B-M.L.N. och som getts in i målet.

HUVUDFÖRHANDLINGEN

Under huvudförhandlingen går samtliga ersättningsyrkanden igenom, varvid fiskevårdsområdesföreningen motsätter sig samtliga ersättningsanspråk.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har hållit huvudförhandling och syn i målet den 7 oktober 2021.

Rådighet

Bjensjöns fvo har genom nyttjanderättsavtal med fastighetsägaren till fastigheten X erforderlig rådighet för de sökta åtgärderna enligt 2 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Miljökonsekvensbeskrivning

Länsstyrelsen har beslutat att verksamheten inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Mark- och miljödomstolen anser att den miljökonsekvensbeskrivning som ingivits i målet uppfyller kraven i miljöbalkens 6 kap. 47 § miljöbalken för en liten miljökonsekvensbeskrivning och kan ligga till grund för prövningen. Något särskilt beslut om godkännande av miljökonsekvensbeskrivningen krävs inte.

Sakkunnigutlåtande

B.J., B.N. och B-M.L.N. har i sitt yttrande framfört att domstolen bör överväga att förordna en extern sakkunnig för utlåtande i målet. Mark- och miljödomstolen har möjlighet att förordna om en sådan i de mål där domstolen anser att underlaget i ansökningshandlingarna inte är tillräckligt. I detta mål har mark- och miljödomstolen ansett att underlaget är tillräckligt och att ytterligare underlag utöver det som sökanden ingivit inte har varit behövligt.

Utrivning av betongtröskel

Enligt 11 kap. 19 § miljöbalken ska tillstånd alltid lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten om inte förordnande meddelas enligt 20 § samma kapitel. Fiskevårdsområdesföreningens ansökan om rivning av betongtröskeln – numera utriven – vid Bjännsjöns utlopp ska därför bifallas.

Tillåtlighet

Uppförande av naturstenströskel

Bjensjöns fvo ansöker om tillstånd i efterhand, att såsom en skyddsåtgärd för utrivningen, uppföra en vandringsbar naturstenströskel, utan regleringsmöjlighet. Tröskelns lågpunkt, N7082150, E747500, dubb i sten, utformas så att nivån ligger på +82,75. Vid en jämförelse med betongtröskeln kommer både tröskelnivån och avbördningskapaciteten att vara oförändrade. Vattennivåerna i sjön påverkas därför inte.

Åtgärden innebär en fortsatt kontroll av lågvattennivån i Bjännsjön. De ansökta åtgärderna förändrar inte lågvattennivån men förbättrar avsevärt möjligheten för vattenlevande organismer att passera in och ut ur sjön, även vid låga flöden. Om vattennivån i Bjännsjön skulle understiga tröskelns lägsta punkt +82,75 kommer utflödet som tidigare att upphöra till dess nivån åter ökar.

Normala vattenstånd

B.J., B.N. och B-M.L.N. har påtalat att sjöns normala vattenstånd ska återställas. Vad är då normala vattenstånd? Bjännsjön har sedan länge påverkats av markanvändning som minskat markens retentionsförmåga och därmed ökat variationerna i tillrinning. En återställning av de ursprungliga variationerna i tillrinning till sjön är följaktligen en åtgärd som omfattar hela avrinningsområdet. Enligt äldre personer som bott kring sjön har vattenståndet alltid fluktuerat. Då det tidigare varit stora problem med översvämningar vår och höst samtidigt som vissa somrar varit så torra att sjön sjunkit kraftigt, anlades betongtröskeln för att säkerställa en miniminivå och utflödet breddades för att kunna avbörda mer vatten vid höga flöden. Dessa åtgärder som utfördes 1986 var framgångsrika och kan anses vara genomförda utan tillstånd då tillstånd inte krävdes enligt då gällande 4 kap. 2 § vattenlagen (1983:291). Mark- och miljödomstolen anser att den lågvattennivå som betongtröskeln då bestämde är att anse som den normala lågvattennivån. Över denna nivå kan vattnet variera omkring en meter.

Tröskelns utformning

Synpunkter har framkommit om att man vill ha en tröskel som är så utformad att det inte är möjligt att manipulera vattenståndet. Givetvis kan en naturstenströskel ändras vid kraftiga flöden, precis som ett fritt strömmande vattendrag förändras med tiden av naturens krafter. Dessa förändringar är dock till sin natur så små att de knappast märkbart påverkar nivån i sjön.

Kontroll av vattennivån

B.J., B.N. och B-M.L.N. har yrkat att sökanden för all framtid ska kontrollera vattennivån i sjön. Då sökanden har ansökt om en naturstenströskel ligger sjöns vattenstandsvariationer utanför sökandens rådighet att påverka. Dessa styrs i stället av väderförhållanden och markanvändning. Sökanden kan endast kontrollera att den ansökta tröskelnivån, som påverkar sjöns lågvattennivå, ligger rätt.

Jordbruksmark – nationellt intresse

B.J. och B.N. har framhållit att jordbruksmark är särskilt skyddad enligt 3 kap. 4 § MB. Mark- och miljödomstolen instämmer i detta men kan inte se på vilket sätt detta mål kan påverka jordbruksförhållandena. Vid tiden för syn var en stor del av Västerbottens jordbruksmarker genomblöta, inte bara vid Bjännsjön. Efter de senaste årens rikliga nederbörd var markerna så vattenmättade att det inte fanns utrymme för infiltration av mer vatten. De täckdikningsrör som sågs vid synen samt som åberopats i målet låg under vatten. Mark- och miljö-domstolen bedömer att täckdikena sjunkit ner sedan de anlagts samt att vatten-nivåerna vid synen var extremt höga. Troligt är att alla boende kring sjön har bidragit till det ökade vattenståndet genom ökad bebyggelse med hårdgjorda ytor, ökad avverkning i sjöns tillrinningsområde samt ökad utdikning kring sjön.

Övrigt

Mark- och miljödomstolen bedömer att de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som vidtagits vid arbetena i utloppet och den fortsatta tröskelnivån vid Bjännsjön inte kan orsaka olägenhet av väsentlig betydelse. Den sökta verksamheten strider inte mot någon detaljplan eller områdesbestämmelse. Verksamheten är vidare förenlig med den kommunala översiktsplanen. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning är den sökta verksamheten förenlig med såväl de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken som hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken och de särskilda hänsynsreglerna i 11 kap. miljöbalken. Mark- och miljödomstolen bedömer att risk för skada på fastigheter på grund av den ansökta vattenverksamheten inte föreligger. Tillstånd till den sökta vattenverksamheten kan därmed lämnas.

Villkor

Bjensjöns fvo har själva föreslagit ett villkor gällande avvägning av fixpunkter. Det är viktigt att sådan avvägning görs under hela tiden för oförutsedd skada så att det om skada uppkommer kan avgöras om tröskelnivån ändrats eller om vädret varit extremt. Det ska därför föreskrivas ett villkor om detta samt att avvägningen ska dokumenteras med bild och inmätta data. Den tid som dokumentationen ska sparas bör bestämmas till tio år, räknat från lagakraftvunnen dom.

Ersättningsanspråk

Ersättningsbestämmelser

Den grundläggande ersättningsbestämmelsen vid utrivning finns i 31 kap. 19 § miljöbalken. Tillståndshavaren ska betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Enligt 31 kap. 2 § miljöbalken ska ersättningsbestämmelserna i expropriationslagen vara tillämpliga vilket bl.a. betyder att intrångsersättning ska betalas för berörda fastigheters marknadsvärdeminskning. Därutöver kan det bli fråga om annan ersättning för övrig skada som uppkommer för ägaren.

Mark- och miljödomstolen gör i likhet med sökanden bedömningen att någon ersättningsgill skada inte uppstår vid den nu tillståndgivna utrivningen av betongtröskeln.

Kan skada uppkomma till följd av naturstenströskeln?

Naturstenströskeln är en återställning/skyddsåtgärd för att förhållandena som rådde innan betongtröskeln revs ut inte ska förändras. Därmed bedömer domstolen att skada till följd av den nyanlagda naturstenströskeln inte kommer att uppstå.

B.J., B.N. och B-M.L.N. yrkar ersättning för diverse skador som de menar har uppkommit till följd av den tidigare betong-tröskeln samt den nyanlagda naturstenströskeln. Skadorna som åberopas från tiden före denna tillståndsprövning kan inte prövas i detta mål. Mark- och miljödomstolen har, utifrån de invägningar som gjorts samt studie av vattenflöden under den tidsperiod från vilken skador åberopas, kunnat konstatera att översvämningarna orsakas av extremväder. För att översvämningar aldrig ska uppstå måste utloppet sänkas vilket kan leda till torrläggning av Bjännsjön sommartid. Något yrkande om sänkning av tröskelnivån har inte framlagts av sökanden och prövas inte i målet.

Mark- och miljödomstolen anser inte att det finns några ersättningsgilla skador till följd av den nu ansökta naturstenströskeln. Samtliga ersättningsyrkanden ska därmed avslås.

Arbetstid

Då såväl utrivningen av betongtröskeln som anläggandet av naturstenströskeln redan är utförda, kan inte någon arbetstid anges i domen.

Tid för oförutsedd skada

Sökanden har yrkat på att tiden för oförutsedd skada ska bestämmas till fem år från lagakraftvunnen dom. B.J., B.N. och B-M.L.N. har yrkat på att en tid för oförutsedd skada ska bestämmas till minst femton år. Sedan naturstenströskeln anlades har det redan gått sju år. Under den tiden har inget i tröskeln förändrats trots stora snömängder och hög nederbörd. Domstolen

anser därför att tid för oförutsedd skada ska gälla för fem år från lagakraftvunnen dom, eftersom tiden inte kan räknas från arbetstidens utgång.

Prövningsavgift

Anledning saknas att ändra den avgift som domstolen tidigare fastställt för målets prövning.

Rättegångskostnader

I ansökningsmål om vattenverksamhet av det slag som nu är aktuellt ska sökanden enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken svara för såväl sina egna som motparternas rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen.

Enligt 18 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken ska ersättning för rättegångskostnad fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Regleringen i sistnämnda bestämmelse innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av sökanden, inte kan ersättas utan att den anses skälig. Ersättning för ombudsarvode ska bestämmas med hänsyn till bl.a. målets beskaffenhet och omfattning samt till den omsorg och skicklighet med vilken arbetet har utförts. Även omständigheter som tviste-föremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt haft för parten kan beaktas.

Sakägarkretsen och ersättningsrätt

När det gäller rätten att föra talan som sakägare i ansökningsmål anses miljöbalken bygga på ett enhetligt sakägarbegrepp, oavsett om det gäller vattenverksamhet eller miljöfarlig verksamhet. I mål om vattenverksamhet finns emellertid sedan gammalt en rätt till ersättning för rättegångskostnader samt rätt till ersättning för eventuell skada, och den sakägarkrets som omfattas av denna rätt är snävare än den krets som har rätt att föra talan i målet som "allmän" sakägare. Denna snävare krets brukar benämnas "vattenrättsliga sakägare". Till grund för vem som ska anses som vattenrättslig sakägare brukar läggas kriterierna i 9 kap. 2 § LSV där det bl.a. anges att

vattenverksamhet ska anses beröra en viss fastighet när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för verksamheten eller verksamheten kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten. I fråga om ersättningsrätten gäller att det ska vara fråga om en direkt skada på berörd fastighet eller på ett för fastighetens ekonomiska nyttjande väsentligt intresse med anknytning till det vattenområde där arbetena utförs.

Mark- och miljödomstolen förelade sökanden att ge in en sakägarförteckning över de fastigheter som blir berörda av ansökan. Sökanden gav in den sakägarförteckning som hade använts vid inbjudan till samråd och angav särskilt att endast den fastighet som blir berörd av åtgärden och som därmed blir sakägare är fastigheten X där naturstenströskeln är belägen. I kungörelsen angavs därför att verksamheten uppges beröra fastigheten X. Vidare angavs att ytterligare fastigheter runt sjön kan beröras, vars ägare får en kopia av kungörelsen. Detta innebär inte att dessa fastighetsägare per automatik blir att jämställa med sådana sakägare som har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader, utan rätten till ersättning får bedömas när målet avgörs.

B.J., B.N. och B-M.L.N. har yrkat på ersättning för rättegångskostnader.

Vid ovan nämnda utgång i målet kan inte någon av deras fastigheter anses påverkas av naturstenströskelns vattenföring vid normalt vattenstånd och de kan inte heller anses bli berörda av någon förändring utifrån hur förhållandena varit tidigare. De kan därför inte anses vara sådana sakägare som fullt ut har rätt att få ersättning för sina rättegångskostnader.

Mark- och miljödomstolen anser dock att det förelegat skäl för B.J. och B.N. att söka rådgivning då de kan ha antagits vara sakägare genom mark- och miljödomstolens tidigare dom den 10 oktober 2016 i mål M 2545-15, vilken föregått tillståndsansökan. Det är därför skäligt att de erhåller viss ersättning för sina

rättegångskostnader. Mark- och miljödomstolen bedömer att två timmars konsultation, à 2 200 kr, totalt 4 400 kr (exkl. moms) vardera är skäligt.

Länsstyrelsen har yrkat 800 kr som ersättning för rättegångskostnader. Bjensjöns fvo har medgivit att utge detta belopp, vilket därför ska dömas ut.

På beloppen ska betalas ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Avvisning

Den eventuella skada som uppstått i samband med verksamhet bedriven av sökanden i form av breddning av utloppet och anläggande av betongtröskel vidtagna före det att denna tillståndsprövning gjorts, kan inte lagligen prövas inom ramen för ett ansökningsmål om tillstånd till vattenverksamhet som detta. Sådan talan om ersättning för skada på grund av icke tillståndsgiven vattenverksamhet kan prövas inom ramen för stämningsmål enligt 32 kap. miljöbalken eller enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. B.J.s, Berit Nilssons och Britt-Marie Larsson Noréns yrkande i detta mål om ersättning för skada uppkommen i samband med tidigare anläggning ska därför avvisas.

Övrigt

Mark- och miljödomstolen avslår samtliga övriga yrkanden som framställts i målet och som inte särskilt angivits.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD- 01)

Överklagande senast den 28 december 2021.

Cecilia Giese Hagberg

Catharina Ogenblad

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Cecilia Giese Hagberg, ordförande, och tekniska rådet Catharina Ogenblad samt de särskilda ledamöterna Christer Nilsson och Sven Tunell.